

בר נפלי

[מאמרים א-ו, קצה-ר בשיעורי 'חלק']

צו: - צו. אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמייע לך אימת אתי בר נפלי, אמר ליה מאן בר נפלי, אמר ליה - משיח, משיח בר נפלי קרית ליה, אמר ליה אין, דכתיב ביום ההוא אקים את סכת דוד הנפלת. אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן, דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים, והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, עד שהראשונה פקודה שניה ממחרת לבא.

תנו רבנן, שבוע שבן דוד בא בו, שנה ראשונה מתקיים מקרא זה והמטירתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר, שניה חיצו רעב משתלחים, שלישית רעב גדול, ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה. ברביעית - שובע ואינו שובע, בחמישית - שובע גדול, ואוכלין ושותין ושמוחין, ותורה חוזרת ללומדיה. בששית - קולות, בשביעית - מלחמות. במוצאי שביעית - בן דוד בא. אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא, אמר אביי בששית קולות, בשביעית מלחמות מי הוה, ועוד כסדרן מי הוה.

אימת אתי בר נפלי - אידי דאמרינן צורר הכסף לקח צידו שנתמעטו הצדיקים, קא מיירי הא נמי במשיח, וקאמר תלמידים מתמעטין ואידי דאמרינן ותי האמת נעדרת אייתי הא דההוא אתרא דשמיא קושטא. את סוכת דוד הנופלת - מלכות דוד שנפלה, להכי קרי משיח בר נפלי. **עד שהראשונה פקודה -** עד שלא כלתה צרה ראשונה שניה ממחרת לצא, פקודה כמו לא נפקד (צמדצר לא, מט). **שבע - שמיטה.** והמטירתי על עיר אחת - שיהא מעט מטר, ויהא רעב במקום זה ושבע במקום זה. **חיצו רעב -** רעב מעט, שלא יהא שובע בשום מקום. **משתכחת -** מלומדיה - מתוך שאין להם מה לאכול. **בששית קולות -** ילאו קולות שכן דוד צא, לישנא אחרינא: קולות מתקיעת שופר שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כו). **מלחמות -** צין עובדי כוכבים לישראל. **דהוה הכי -** שנה אחת רעב שנה אחת שובע ואף על פי כן לא צא בן דוד. **בששית קולות מי הוה -** כלום ילאו קולות שכן דוד צא. **ועוד כסדרן מי הוה -** כלומר, אלו הצרות דקמני הכא, כסדרן לא אתרמו בשבע אחד, אצל כי אתרמו אתי משיח.

מאמר א

קימה מתוך נפילה

צו/ב - צו/א, "אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי אמר ליה משיח משיח בר נפלי קרית ליה אמר ליה אין דכתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת"

תחילת הסוגיא של משיח

המאמר 'אימת אתי בר נפלי', משמש כפתיחה לסוגיות העוסקות בביאת המשיח. ובסדר האגדות של פרק חלק, זה בא כהמשך לסוגיות שנשנו קודם לכן, וסדר הדברים הוא, אחר שהגמ' השלימה לעסוק במחריבים של בית המקדש היא מבארת את התולדה היוצאת מזה, והוא מלך המשיח שיבנה את בית המקדש.

הקשר לסוגיא הקודמת

ורש"י מחבר את זה באופן מסוים לסוגיא הקודמת, שעוסקת בהתמעטות הצדיקים מכח חורבן בית המקדש, ומבאר שאגב כך נשנו הסוגיות הללו כאן, מפני שגם לפני ביאת משיח יתמעטו הצדיקים. ואין לטעות בכוונת רש"י שמזכירים את המשיח רק בדרך 'אגב', אלא המכוון הוא שיש חוט המקשר בין העניינים הללו מצד התוכן הפנימי שלהם.

שמירה על המדרגה בזמן נפילה

מעלתו של המשיח

מבואר בגמ' שהמשיח נקרא 'בר נפלי', כלומר, תכונתו של המשיח היא 'ליפול'. וזה דבר תמוה, איזו מעלה יש בנפילה, ולמה זה מה שמייחד את מלך המשיח. ואת התמיהה הזאת מקשה רבי יצחק, 'משיח בר נפלי קרית ליה'. וצ"ב מה גנוז בתשובתו של ר' נחמן, שהביא את הפסוק 'ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת'.

קשר עם המקום הטבעי

והביאור בזה, שאף שהמובן הפשוט של המילה 'נפילה' הוא שלילי, שהרי הוא נופל ויורד ממדרגתו, אולם השימוש במילה 'נפילה' דוקא, יש בה גם

צד מעלה. כי 'נפילה' משמעותה שהתפיסה הפשוטה על הנופל נשארה כבמקומו הטבעי, ולכן המצב שהוא נמצא בו כעת מוגדר נפילה, ואילו לא זה, המקום שלו היה מזוהה היכן שהוא עתה. והסיבה שאכן הוא מוגדר כיום 'נופל', מפני שגם בשעת הנפילה והריחוק, נשמר היחס והקשר עם המקום המקורי^א.

המשיח שומר על מקומו

ומתבאר בדברי מהר"ל^ב, שאת המעלה הזו באה הגמ' ללמדנו על המשיח, שאף שבמשך הדורות הוא עובר תהפוכות ונפילות רבות, המשיח אינו מאבד את הקשר עם המקום הטבעי שלו ושל כלל ישראל. ובעוצם מדרגתו הגדולה, הוא מגלה על כל החורבנות והגלויות של ישראל שהם רק בגדר נפילות זמניות, ובכך יש בכוחו להשיבם אל מקומם הראשון. וזה החידוש של מלכות בית דוד, שגם כשהיא נופלת לדיוטא התחתונה אינה מאבדת את מעלותיה ועדיין נקראת 'נופלת' בלבד. והיא לא צריכה תיקון או יצירה יש מאין, אלא הקמה בלבד, וזהו שאמר 'ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת'.

מלכות בית דוד נמשלה ללבנה

ובגמ' (ר"ה כה). מבואר שדוד המלך נמשל ללבנה, וז"ל: 'אמר ליה רבי לרבי חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים'.

^א **נפילה מהמקום הטבעי:** ובביאור המילה 'נפילה' נראה ששורשו מצירופי האותיות פ"ל, והרבה שורשים יש בלה"ק שיסודם באותיות פ"ל ובכולם הכוונה לדבר מסוים שהתפלג מדבר אחר. ולדוגמא: פל"א, קי' יפלא נדר הכוונה שע"י נדר הדבר נעשה נבדל מהנודר. ובברכות (נו:), 'הרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו פילים פלאי פלאות נעשו לו', והביאור בזה, שפיל היא בריאה משונה ונבדלת משאר החיות. וכן המילה פלג פירושה דבר נבדל מהמקור, כמשמעו. וכן המילה פפ"ל חרמון, הכוונה לחצי רימון הנבדל מהרימון (וכדפרש"י שם). ויש עוד רבים, וכך הוא גם לגבי השורש של המילה 'נפל', הוא כאשר משהו נפרד ויורד ממקומו הטבעי. (עוד דוגמאות: המילה פלט, פירושה הצלה ע"י שהאדם נפרד מהצרה. וכן פלך, בבחינת 'אין חכמה לאשה אלא בפלך', הכוונה לחיבור של שתי דברים נפרדים. וכן פלס מעגל רגלך, הכוונה להעמיד דבר לעומת דבר ולהבדל ממנו. ראה פניך לא פלגתי, הפירוש שהדבר היה רחוק ולא חשבתי לראותו. מבוי מפולש זוהי דרך לעבור ממקום אחד למקום אחר, וכן הלשון 'פלפול בלימוד', הכוונה שהאדם בא לחלק ולצרף דברים ממרחקים).

^ב עיין במהר"ל בנצח, פרק לה: "...ומה שקרא רב נחמן משיח בשם 'בר נפלי', בא לגלות על מה שאמר הכתוב (בראשית מט, י) 'לא יסור שבט מיהודה'. כי משיח נקרא 'בר נפלי', שהמלכות נפלה ועומד להקימה. כמו האדם שנופל, שודאי יעמוד, ולא יהיה נופל לעולם. וכן מלכות בית דוד נקרא 'נופל', שהוא עומד להקמה. ומאחר שהוא כך, אם כן לא סר שבט מיהודה, שכאשר יבוא מלך המשיח, אין זה רק שיקים סוכת דוד הנופלת, שהוא ראוי להקמה. ולא יהיה מלכות חדש, כמו מי שבונה בית שהוא בנין חדש - כאילו לא היה כאן בית. אבל מלכות בית דוד היא כמו סוכה הנופלת, שעומד להקים אותה מנפילתה, ולא נקרא הקמת בנין מחדש, רק שמקים אותה, ושם ראשון עדיין עליה, והרי לא סר שבט מיהודה...".

והביאור בזה, כי עניין חידוש הלבנה, הוא חזרתה למצבה הקודם אחר שהתבטלה לגמרי, והחידוש התמידי מגלה על מצב הביטול שלה שהוא רק כעין 'נפילה'. ולכן אמר לו לשלוח 'דוד מלך ישראל חי וקיים', כי מלכות בית דוד היא 'סוכת דוד הנופלת', שממנה יבוא המשיח שנקרא 'בר נפלי', והיא נמשלה ללבנה שמתחדשת והולכת אחר שמתבטלת.

דוד מלך ישראל חי וקיים

דוד נולד 'נפל' וחוזר לחיים

המעלה הזאת שייכת באופן מיוחד לדוד המלך, כמבואר בחז"ל שדוד המלך היה צריך להיוולד 'נפל' ולחיות רק ג' שעות, והוא חי רק מכח אדה"ר שנתן לו ע' שנים^ג מחייו. ונמצא שחיוו של דוד המלך תלויים בכוחו המיוחד לחזור לחיים מתוך מצב של נפילה, וזה נרמז בפסוק (תהלים קיג, ז), "מְקִימִי מִעֵפֶר דָּל מְאַשְׁפֹּת יָרִים אֲבִיוֹן", וכן (שם קטז, ו) "דִּלּוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ"^ד. ועל זה שלח לו 'דוד מלך ישראל חי וקיים', כי כל עניינו של דוד המלך הוא לתת חיות גם לדבר שמצד עצמו אין לו חיות, ולכן הוא נקרא 'חי וקיים', כי גם כח המיתה לא יכול לבטל את מציאותו של דוד המלך, וזה הסיבה שגם כאשר הוא מת הוא נחשב חי וקיים לעולם.

מידת המלכות - חיים מכח הנפילה

וביתר עומק נראה, שהנפילה עד הסוף היא גופא הסיבה לחידוש החיות, וזה כדוגמת מידת מלכותו ית' בעולם, שעליה נאמר בפסוק (משלי ה, ה), "רִגְלֶיהָ

ג. ילקוט, בראשית מא: "ד"א זה ספר תולדות אדם העביר לפניו כל הדורות הראהו דוד חיים חקוקין לו ג' שעות אמר לפניו רבש"ע לא תהא תקנה לזה אמר כך עלתה במחשבה לפני א"ל כמה שני חיי א"ל אלף שנים א"ל יש מתנה ברקיע א"ל הן א"ל ע' שנים משנותי יהיו למזל זה מה עשה אדם הביא את השטר וכתב עליו שטר מתנה וחתם עליו הקב"ה ומטטרון ואדם". ובזוהר ח"א קסח א': "... רבי שמעון אמר, הא אתמר דדוד מלכא עד לא הוה לא הוה ליה חיים כלל, בר דאדם קדמא יהב ליה שבעין שנין מדיליה, וכך הוה קיומיה דדוד מלכא שבעין שנין הוה, וקיומא דאדם קדמא אלף שנין חסר שבעין, אשתכחו בהני אלף שנין קדמאי אדם הראשון ודוד מלכא...".

ד. א"ה, עיין בליקוטי תורה, וזאת הברכה: "שבמל' שיורדת ומתלבשת בבי"ע להיות ראש לשועלים ונקרא בחי' שפחה נגד עצמיות מל', ועד"ז יובן מ"ש בספר עשרה מאמרות במאמר חקור דין פ"י שאמרו באגדה בענין דוד כי ישי חשב שבא על שפחתו המשוחררת, ובאמת השפחה מסרה סימנין לאשתו עד"ר רחל ללאה וע"ש, פי' וענין שפחה זו היינו. בחי' דומם ונקרא אבן ולכן אמר אבן מאסו הבונים שהבונים הנ"ל מאסו אותה להיותה ראש לשועלים רגליה יורדות והיא בחי' התחתונה בחי' דומם ממש ולא יוכל להבנות בחינה זו רק בבחי' דוד. ומ"מ כשבנה בנין זה אזי היה עליה יתירה בה ועל ידה לבחי' המל' שבאצילות שתהיה היא עי"ז לראש פנה והיינו כמ"ש הרמ"ז פ'

יְרֵדוֹת מוֹת^ה, כי המלכות יורדת ונופלת לשאול תחתית עד כדי כך ששם אלהים נעשה אלהים אחרים^י. אולם דווקא משם, המלכות תעלה ותצמח ותתפשט בכל העולם בחיות חדשה ובגילוי שלא היה מעולם.

המלכות מחייבת בחירה

זוהי מפני שעיקר צורת מידת המלכות מתגלה ע"י שהעם מקבלים עליהם את המלכות מרצונם, וזה מה שמחייב את כח הבחירה. וכיון שמידת המלכות מחייבת בחירה, היא נותנת אפשרות של נפילה לכוחות הרע. אולם אחר שבוחרים בה מרצון, אין המלכות חוזרת למקום שהייתה בתחילה, אלא מתחדש בה חיות שלא היה בה מעולם, שהרי מעתה המלכות קיימת ברצון הנבראים ולא בהכרח. [וכידוע עיקרה של מידת המלכות היא באצילות, ועכ"ז היא יורדת לבריאה^א, ודווקא מכח הנפילה הזאת היא מחדשת חיות שלא הייתה בעולם. וזה הסוד שכאשר מידת המלכות קמה היא עולה עד לכתר, דעיקר רצונו ית' הוא שלבסוף הבריאה תחזור לתיקונה מתוך הנפילה הזאת, וכאשר היא עולה היא מגיעה עד המקום הגבוה ביותר - כתר].

חידוש החיות לאדם הראשון

ודוד המלך כמו כן, דוקא מפני היותו 'נפל' הוא מחדש חיות שהיא בגדר חידוש שלא היה מעולם, והוא זה שיתקן את העולם מכל הקלקולים החל מחטא

כי תשא (דקפ"ט ע"ב) מפני שכל הברורים המתעלים מלמטה ע"י מלכות התחתונה עולים עד מלכות דאצילות והיא מעלה הברורים למעלה ובכח זה היתה לראש פנה והיינו כי באצילות מתבררים בידור נעלה יותר.

ה. עיין עץ חיים (שער לד, פרק א, מ"ב), "ונבאר פרטן ונתחיל ברחל הנקרא נוקבא דז"א האמיתית כנ"ל שהיא נקודה עשירית מן ה' נקודות הכוללות כל עולם האצילות כנ"ל והיא המלכות שבהם והיא אשת ישראל הנקרא ז"א... והנה רחל שהיא הנוקבא האמיתית של ז"א כנ"ל אם היתה עומדת כדמיון לאה אשר פניה כלפי אחורי ז"א הנה היה אחוריה נשארין בגלוי והיו החיצונים נאחזים בה מאוד לפי שהיא נקבה כנודע כי רגליה יורדות מות והטעם הוא לפי שהיא דינין גמורים ושם אחיזת החיצונים...".

ו. א"ה, הראה לי חכם אחד בספר ברית כהונת עולם [שהיה חביב מאוד אצל הרב זצ"ל] מאמר הסתר אסתיר פט"ו ז"ל: ואמנם ידוע מדברי האר"י זלה"ה כי סוד ק"ך צירופי שם אלהים מתפשטים עד אלהים אחרים ר"ל, ולפי הסברא הם מתקרבים לבחינה תחתונה בצירוף אחרון של ק"כ צירופי אלהים, ועל ידי צירוף זה נאחזו גם בקי"ט צירופים אחרים, עכ"ל [וצל"ע המקור בכתבי אריז"ל ועי' שער ההקדמות בדפ' הישן מ"ג א', וע"ע בע"ח שער לד פרק א, המובא בהערה הבאה].

ז. ז"ל העץ חיים בשער הכללים: "... אך הענין הוא מש"ל כי כשמתגדל ז"א עלה שליש עליון דיסוד ז"א וממנו נעשה ת"ת ז"א ועל ידו הוא זווג דערבית ומחצי לילה ואילך מתפשטת לאה עד סיום דז"א והזווג הזה הוא בבקר כשמשחיר השחר ואמנם רחל אחר חצות לילה היא בסוד נקודה ויורדת לבריאה וז"ס ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה שהם העולמות כי יורדת לבריאה לתת טרף לביתה שהם העולמות..." וע"ע שעה"כ תפילין דרוש ה'.

אדם הראשון. והשורש של דוד ומשיח נמצא באדה"ר, וכמו שמבואר בזוהר^ח שאד"ם ר"ת אדם דוד משיח, כי המשיח יחדש את המציאות מתחילתה, באופן שיביא לתיקון כלל העולם מאדם הראשון עד אחרית הימים.

הגלות והגאולה - נפילה וקימה

חידוש הלבנה משל לישראל

וכל זה רמוז בחידוש הלבנה, כמ"ש (שמות יב, ב) "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם". ולכן זה נאמר כהקדמה לגאולת מצרים, כי הכח שיש בישראל להתחדש [כשהכוונה שהנפילה לא מעכבת אותם מלחזור למעלתם הראשונה], הוא השורש לגאולת מצרים. שאם כלל ישראל היו נמצאים שם כחלק מהמצרים, לא היו יכולים לצאת. ורק מכח שהם תמיד חשו את המצב כנפילה, נגאלו וזכו למעלתם הנשגבה, שהיא חידוש גמור שלא היה בעולם עד אז. וביציא"מ כתוב (שמות ו, ה) "וְאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי", דהיינו שיצ"מ התחילה כאשר כלל ישראל נזכרו בשורשם, במקומם הטבעי, והתעוררה ההארה שהם בני אברהם יצחק ויעקב. ולכן פרשת החדש עומדת כפתיחה לכל המהלך של יציא"מ, ביחד עם כל הג' רגלים ור"ה ויו"כ, כי פרשת החדש באה לחדש מהלך של עליה מתוך הנפילה.

נפול תיפול' לעומת 'בר נפלי'

ועפ"ז יש לבאר עוד, שבמגילה כתוב (פרק ו, יג), "אִם מִזְרַע הַיְּהוּדִים מִרְדְּכִי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנָפֹל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו". ובחז"ל איתא^ט שזרש היתה שקולה ככל חכמיו, ולכן היא אמרה להמן שאם החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול, שהיא הבינה שאם המן התחיל ליפול הוא ימשיך ליפול לעולם [וזהו הביאור בכפילות הלשון 'נפול תיפול', והוא כמו 'הוכח תוכיח' והשב תשיבם' שדרשו חז"ל אפי' מאה פעמים].

הנפילה סיבה להקמה

מאידך, לזרע היהודים יש את הכח של 'בר נפלי', וכדאיתא בגמ' (ברכות ד:), 'במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל',

ח. עי' הקדמה לספר 'תיקונים חדשים' של הרמח"ל, "משה ותרין משיחין לקשרא מילין מתתא לעילא הא שלימו דתיקונא אדם, אדם דוד משיח. דאדם איהו כללא דכלא. ואתתקן לבתר בתלת אבהן ואינון יוי ודא א' דאדם". [ועי' בזוהר (ח"א, נה.). ובשער הליקוטים פר' האזינו, דף סז ע"ב. ובמגלה עמוקות, אופן קפ].

ט. לשון שעה"כ פורים א': "וכראות המן את מרדכי שע"י היתה הארה והשגחה על ישראל בזמן

מבואר שאצל ישראל הנפילה עצמה היא סיבה להקמה שאחריה, וכתוב (מיכה ז, ח) "אַל תִּשְׁמְחִי אִיבְתִּי לִי כִּי נִפְלֵתִי קִמְתִּי כִּי אָשֵׁב בְּחֶשֶׁן ה' אֹר לִי", וכן (ישעיהו נב, ב) "הִתְנַעֲרִי מֵעַפָּר קוֹמִי". ואף על כל יחיד נאמר (משלי כד, טז), "שִׁבְעַת יָפוּל צָדִיק וְקָם" - שהנפילה היא סיבה לקימה, וכל זה כלול בחידוש של 'בר נפלי'.

סיכום

מבואר בסוגיא, שהכח של דוד המלך הוא להחזיר ולחדש את החיות של כלל ישראל מכח הנפילה. וזהו גם מידת המלכות, מידתו של דוד המלך. וזה כהמשך לסוגיא של כל החורבנות והירידות שהיו הסיבות לגלות השכינה. וזה סוד מה שאנו אומרים בקידוש לבנה, "וְלִלְבָּנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת לְעַמּוּסִי בְּטוֹן שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ בְּמוֹתָהּ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ". ועפ"י זה מתבאר עומק הסוד שהמשיח נקרא 'בר נפלי': שדוד המלך, המייצג בעולם את מידת המלכות, מגלה שדווקא מכח הנפילה יגיע ויעלה כבוד שמים הכי גבוה שיש בעולם. וזהו גם עומק השייכות של דוד המלך עם סוד חידוש הלבנה. וכן הטעם מדוע דוד המלך חי ע' שנה, שהוא סוד ז"ת והיקף מידת המלכות.

